

דאנו רוצים לומר דלא מהני אפילו עבד לקנס, ולא רק קנס של עבד, דאז הרי אין שום אפשרות מכירה על מה שהוא יכול להיות שוה משהו, לכן לא מקרי כלל חפץ הנמכר, אבל בשפחה דודאי יכול למכור שפחתו לעוברה על מה שתתעבר, שייך נמי כבר מכירה למכור עצם הולד ממש ולא הוי כדבשלב"ל.

שכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין. יש לעיין לפי"מ דמוקמינן בב"מ דף ק' הא דיחלוקו דקיימא באגם, צ"ע הא דקתני דישבע המוכר משום דנשבעין ולא משלמין, דלמה נקרא נשבעין ולא משלמין, ובשלמא אי חזקת מרא קמא הוי כמוחזק ממש שייך שפיר לומר נשבעין ולא משלמין. אבל לפי דברי האחרונים עיין ברעק"א סימן ל"ז, דחזקת מרא קמא הוא מדין העמד דבר על חזקתו, זה רק מכריע דשייך לו, אבל למה זה נקרא דנשבע ואינו משלם כיון דקיימא באגם ואינו מוחזק בהדבר.

ועי' בתוס' ד"ה והלה שותק, דכתבו דלמ"ד ברי ושמא לאו ברי עדיף, צ"ל דשותק שאני דשתיקה כהודאה דמיא. והנה לפימש"כ בקונטרס הספיקות (כלל א' סימן ז') דפליגי אי למ"ד ברי ושמא לאו ברי עדיף זה גם נגד מי שאינו מוחזק אלא נגד מרא קמא ג"כ לא מהני ברי ושמא, או דאז לכו"ע ברי ושמא ברי עדיף, ולפי"ז מאי הוי קשה להתוס' למ"ד לאו ברי עדיף איך מהני לזה שטוען ברי נגד השותק והוצרכו לחדש משום דשתיקה כה"ג כהודאה דמיא.

דהא אפשר דיעמיד הברייטא דמיירי דאין מוחזק רק עומדת באגם לכן מהני טענת הברי, משמע דס"ל דגם נגד מר"ק לא מהני ברי להוציא מהמר"ק שטוען שמא, [ועי' בהים התלמוד מש"כ, אבל לא נכנס להשאלה אם ברי מהני נגד מר"ק].

דף צ"ז ע"א. בין למ"ד ביתא מיתבא יתיב ניחא לי' וכו'.

הנה לפי הרא"ש בפ"ב סי' ו' דס"ל דהאי טעמא דביתא מיתבא יתיב או שאי' יוכת שער אינו אלא אסמכתא וסעד, דלא מיבעיא דפטור משום דהו"ל זה נהנה וזה לא חסר אלא עוד הוסיף לו טובה בזה. וכבר ביאר בנחלת דוד לעיל דף כ"א דצ"ל מאי דקאמר הכא ביתא מיתבא יתיב הוא לרווחא דמילתא, כלומר דשם יש לו אפי' תועלת משא"כ כאן דנכחש עבדו, ולרשב"א א"ש לי' טפי דיש שחרוריתא דאשייתא גם בבית ישן, אלא דמ"מ אינו חסר כיון דביתא מיתבא יתיב, משא"כ כאן דנכחש העבד, ותירוץ הגמ' הוא דאינו חסר משום דכנגד זה יש לו ריוח שאינו מתרגל בבטלה. ולכאורה לפי"ז מאי דקאמר ניחא לי' אינו מדוקדק, דהא עיקר התירוץ דאינו חסר ויש תועלת ממה שהוא משתמש בו, ולעיל דף כ"א הביא הנימוק"י בשם הרמ"ה דהא דזה נהנה וזל"ח פטור אינו משום דהבעלים מסכימים לזה, דא"כ מאי האי דקמדמה שם דר בקלקלתא דיתמי דלמ"ד זה נהנה וזל"ח פטור יהי' פטור גם ביתומים, דאם הטעם משום דהבעלים מסכימים הא ביתומים לא יועיל הסכמתם דלאו בני מחילה נינהו.

וע"כ דאפי' אם הוא גברא קפדן מ"מ מותר דלא לוקח ממנו כלום. וצ"ע הלשון דניחא לי' דהא אפי' לא ניחא לי' פטור דהעיקר כיון שאינו חסר.

ואפשר לומר דהנה מה שמהנהו ע"י דביתא מיתבא יתיב או דלא נסתרי' עבדי' אינו תועלת ממשי, ואם א' יאמר לחבירו דור בביתי או תשתמש בעבדי ואשלם לך הריוח שיהי' עי"ז, לא נוכל אח"כ לחייב כלום את הבעה"ב על מה שזה הריוחו, דלא הי' כאן ריוח ממשי הראוי לשומו, אלא דהאנשים ניחא להם יותר שלא יהי' חרב הבית מאין יושב. וכן רוצים שלא יתרגל העבד בבטלה, וכיון דכל האנשים ניחא להו שהעבד לא ילמוד דרכי הבטלה אין נקרא חסר מה שמוכחש העבד או מה שמשחיר קצת הכתלים, וזהו דקאמר ניחא לי', ואין זה משום הסכמה של איש הזה, אלא דכיון דלכל האנשים ניחא להו לא מקרי חסרון במה דנכחש העבד.

ואין בזה סתירה לדברי הרמ"ה המובא בנימוק"י הנ"ל, דאם רצינו לומר דטעם הפטור על תשמיש החצר או העבד משום דהבעלים מסכימים שידור בחצירו, דלולא זאת יש לחייבו על עצם ההשתמשות אע"ג דלא חסר, אז ביתומים לא הי' שייך לפוטרו כיון דלאו בני מחילה נינהו, אבל אחרי דהדין הוא דזה נהנה וזה לא חסר פטור, משום דעל עצם ההנאה אינו חייב כלל כל זמן שלא חסר, אלא דצריך ג"כ שלא יקרא חסר מחמת השחרורית דהבית, וע"ז אמרינן דכיון דאדם רוצה שישתמשו בהדירה מחמת שאי' יוכת שער ממילא אין זה חסר, דמה

שהאנשים רוצים בזה אין זה נקרא הפסד, נמצא דביאור דברי הגמ' הוא מחמת דניחא לי' לכל בעלי העבדים דלא נסתרי' עבדי', וגם בעבד של יתומים יהי' מותר מה"ט לעבוד בהעבד, דע"י דניחא לי' לבעלים דלא נסתרי' עבדי' אין זה הפסד, משא"כ אם טעם הפטור בז"נ וזל"ח הי' מחמת דהבעלים רוצים, והיינו דהשתמשות הוא דבר שצריך הי' להיות חייב עבור זה תשלומין, אלא דפטור מחמת דאדם מוחל, ע"ז קאמר הרמ"ה דביתומים לא הי' שייך דיועיל ויתורם ומחילתם, משא"כ כאן אמרינן דדבר שהבעלים רוצים בזה אין על זה שם הפסד ולכן גם לגבי יתומים לא יקרא הפסד.

ועי' ברשב"א דהביא בשם הראב"ד דהאי דאמרינן ניחא לי' דלא ליסתרי עבדא או דביתא מיתבא יתיב, מיירי דנחית בתורת שאלה, דאילו בתורת גזלנותא לא אמרינן ניחא לי' דלא ליסתרי עבדי', ובחצר נמי חייב להעלות לו שכר ולא אמרינן בגזילה ניחא לי' דליתבי ביתה. והק' עליו הרשב"א דמ"מ אמר לי' מאי חסרתיך, והיינו דהרשב"א מודה דלא ניחא לי' שהגזלן יהי' בביתה ושיעבוד מלאכה בעבדו, אלא דמ"מ מצי טעין מאי חסרתיך, ולכאורה דברי הרשב"א מוקשים, דהא בלי הטעם דלא נסתרי עבדי' הא הו"ל זה נהנה וזה חסר מחמת דנכחש עבדו, וכן בבית כתב הרשב"א לעיל דף כ"א דהשחרת כתלים קצת יש ג"כ בבית ישן ולכך צריך לטעם דביתא מיתבא יתיב, א"כ בגזל ביתו או עבדו דהנגזל אינו רוצה בזה שיעבוד כי

היכי דלא ליסתרי או דביתו יהי' מיושב
ע"י גזלן, א"כ למה לא יתחייב הא הו"ל
זה נהנה וזה חסר. ולהאמור דכיון
דאנשים רוצים יותר שיהי' מיושב
ושהעבד לא ילך בטל אין כאן חסר כלל,
ולכן קשה ל"י דמ"מ מאי חסרתיה.
ובשיטת הראב"ד אפשר דס"ל דבאמת
רק מחמת דמסכים בעל העבד הוא
דפטור, ולכן בגזלן דודאי אינו מסכים
הנגזל שהגזלן יעבוד בעבדו לכן הוא
חייב.

ה"נ ניחא ל"י דלא ליסתרי עבדי'. הנה
נתבאר לעיל דודאי אין זה מחילה,
ולכן אם זה נהנה וזה לא חסר חייב, לא
הי' נפטר מטעם דניחא ל"י, אלא דזה
טעם דלא מקרי חסר מחמת דלא ניחא ל"י
דנכחש עבדיו, והנימוק"י כתב לעיל (דף
כ"א) להוכיח בשם הרמ"ה דאינו מטעם
מחילה, דהא גם בקלקלתא דיתמי ג"כ
הי' פטור אם לא הי' חסר אע"ג דלאו בני
מחילה נינהו, והיינו כמשנ"ת דאין זה
בגדר מחילה אלא דלכן לא מקרי חסר,
וא"כ הדין יוצא דאם הי' שייך חיוב
לעבד והרב מיני' קזכי לא היינו יכולים
לפוטרו מחמת דניחא ל"י דנסתרו עבדי',
וצ"ע על מש"כ הנתייה"מ (בסי' שס"ג
סק"ב) דמזיק עבד דחייב בד' דברים כגון
שבת וכדומה, החיוב הוא לעבד והאדון
מיני' קזכי, דאילו חיוב ישר להאדון לא
שייך כיון דלגבי האדון הו"ל כבהמתו
ואינו חייב על בהמתו בד' דברים,
דלדבריו למה יפטר תוקף בעבדו של
חבירו כיון דחייב שבת להעבד וממילא
זוכה בזה האדון וכיון דנתבאר דאין

מחילת ממון מהאדון איך יפטר מלשלם
להאדון. [ובקהלות יעקב סי' מ' כתב
דמטעם דלא נסתרי עבדי' הו"ל כמלאכת
בעה"ב והרי הוא קנוי למלאכת בעל
הבית, ולפי"ד אסור להעבד להשתמט
מלעבוד אל האיש הזר כיון שהוא כמו
שליח מהבעלים והוא משעבד אליו,
וצ"ע].

הו"ו תקיף עבדי דאינשי דמסיק בהו זוזי
ועבדי בהו מלאכה. יש לעיין הא
להכריח אדם לעבוד אסור אפי' שישלם
לו עבור מלאכתו, וא"כ נהי' דלגבי
הבעלים אינו חסר, מ"מ אין מותר
להעביד את העבד שאינו שלו בעל כרחו,
ומאי דאמרינן דניחא ל"י דלא נסתרי'
עבדי', הא להרשב"א זה סברא שאינו
חסר כמבואר לעיל בדף כ"א, אבל לא
משמע דזה כאילו שולחו לעבוד בו,
וא"כ אין מותר להעביד אותו.

והנה בקידושין דף כ"ב ע"ב מבואר
דמר זוטרא אמר לעבד של גר
שיוליך מנעליו, והתם לא הי' בעל כרחו
ממש, וגם יתכן דהיכא שע"ז יהי' עבדו
מותר, אבל כאן צע"ק, ובב"מ ע"ג ע"ב
מבואר דמותר להעביד אינשי דלא מעלי
אפי' הם ישראלים, מ"מ עבדים אע"פ
שיש בהם בדרך כלל מדות רעות צ"ע אם
אפשר לחרוץ משפטם דהוי אינשי דלא
מעלי שיהי' מותר להעביד אותם בעל
כרחם.

משמע קצת דכמו דעבד הפקר שייך
לזכות בו, ה"נ לגבי החלק שאין
הבעלים מקפידים הוי כמו הפקר, ונהי'
דלא יזכה בזה זכות שתמיד הוא שלו

לעבוד בו, מ"מ השתמשותו בו כמו שמשמש בהפקר, ולא דמי למעביד בן חורין שהוא בעלים על עצמו, וצ"ע.

עבדא נהום כריסי' לא שוי וכו' כגון דארו עבדי' דמרקיד בי כובי. אין לומר דהוי ס"ד דאינו שוה לחם מאכלו, דא"כ למה כדאי לההוא לעבוד אתו ולתת לו לחם מאכלו, וע"כ דכוונתו דלבעה"ב אינו שוה לחם מאכלו כשלא עובד אתו, וע"ז קאמר דזה רק דארו עבדי' אבל שאר עבדים אפי' אם האדון אינו עובד אתו מ"מ כדאי לאדונו לתת לו לחם מאכלו, כמש"כ התוס' בגיטין דף י"ב דאף כשאינו חייב לעבוד בא ועושה כמה דברים לאדונו, וזה ג"כ כבר שוה לחם מאכלו, משא"כ כשר' יוסף עבד אתו לא עשה זה לאדונו, נמצא דלא ההנה כלל לאדונו במה שמפרנס אותו, דהא גם להאדון הי' כדאי שיעשה מה שבדרך כלל עבד עושה ובזה סגי לו לתת לו מזונותיו.

מר כיון דמסיק בהו זוזי מיחזי כרביית. יש לעיין כיון דמצד ענין הממון לא חיסר לו כלום ולא לקח ממנו ממונו אלא דמיחזי כריבית, ולו יצויר דהי' שייך לעשות עצה שלא יהא מיחזי כריבית לא ע"י לשלם הי' מותר גם לא ע"י שישלם, אלא היות שחכמים ראו שאין עצה אחרת להנצל מהמיחזי כריבית ואם ישלם לא יהא כבר מיחזי לכן העצה שישלם, ולפי"ז לא רק דאין זה חיוב ממוני אלא זה לא מקרי חייב, ולכאורה להלוה אינו ראוי לקחת הכסף, כמו אם א' יגיד

לחבירו היות שמדברים עלי שגזלתי ממך ואני רוצה להסיר ממני לזות פה לכן זה מכריחני ליתן לך כסף, דלכאורה כיון שאלבא דאמת לא גזל ממנו דאינו רצוי לקחת ממנו כסף חינם רק אם נותן בתור מתנה, וה"נ כאן יהא מותר לקחת רק אם יתן לו בתור מתנה, דהא אליבא דאמת לא לקח ממנו כלום.

התוקף ספינתו. בשטמ"ק מביא מהרמ"ה דאי גזל והשכירו לאחר, דמי השכירות להנגזל וכמו בגזל ולא נתיאשו ובא אחר ואכלו, וז"ל וכי היכי דלגבי קרנא ברשות בעלים קאי וכמאן דגזל' שני מרשות בעלים דמי לאיחויבי לי' קרן לגבי אגרא נמי כמאן דשקלה מרשות בעלים דמי. והיינו דהוא מיירי דהשני ירד אדעתא דאגרא ולכן צריך לשלם כשוכר. ומ"מ מלשונו משמע דשייך דין גזלן על השני, והנה מבואר בקצוה"ח בכמה דוכתי בסימן שס"ג ס"ק ב' ובסימן ש"מ סק"ב [וע"ע בסימן ש"ז ס"ק ג'] דבגזלן אם הזיק אפשר לחייבו משום מזיק אפי' אם בתור גזלן אין עליו חיוב, וא"כ בהכחישו הכחשה דהדר יצטרך לשלם בעד ההיזק אע"ג דבתור גזלן יוכל לומר הרש"ל, ועי' בחזו"א סי' כ' ס"ק ג' דהוכיח מהראב"ד דאינו כן, אבל אינו סתירה לזה כי בקצוה"ח סי' ש"מ הביא שטמ"ק שכתב כדבריו.

והנה יש לעיין אם יוכל לתת לו שברים לפי הפוסקים [לעיל דף צ"ד א'] דבגזלן אין יכול לתת לו שברים, דאין שמין לגזלן. אם כיון דחיובו משום מזיק הוי דינו כמזיק דעלמא שמשלם סובין,

או דלמא דכבר נקבע הדין בכל הגזלנין דאין שמין לגזלן. ואם נימא דאין יכול לשלם שברים הי' אפשר לפרש בזה דברי הרמב"ם בפ"א מגניבה הלט"ו ובפ"ב מגזילה הט"ו דפסק דאין שמין בגזל כלי ונשבר ואם רצו הבעלים יכולים לקחת החפץ, דלכאורה אינו מובן איך יקחוהו הבעלים והא קנאו הגזלן בשינוי, וביאר המ"מ בהל' גזילה דמיירי בששמו עליו, והקשה הגר"ח דהא מבואר בגמ' דף צ"ד א' דרק אם שינוי קונה אין שמין וכיון דלא הוי שינוי הא יוכל לומר הש"ל, אבל אפשר דבהל' גזילה הא כתב ושבר ומיירי דהגזלן שיבר בידים, אבל בהל' גניבה כלל בדבריו גם נשבר וגם שיבר בידים, וא"כ י"ל דמש"כ הרמב"ם שזה תקנה, ותלוי ברצון הבעלים קאי על אופן ששיבר בידים אך לא הי' שינוי, דשמו עליו כמש"כ המ"מ, וע"ז כתב הרמב"ם דהיכא שיש עליו חיוב תשלומין ואין כאן קנין שינוי כגון בהזיק היזק שאין עושה שינוי, וגם אז יהי' התקנה דאין שמין ובתוך התקנה כלול דיש רשות להבעלים לתבוע חפץ אחר ויש להבעלים רשות ליקח החפץ, והא דמוכיחה הגמ' לעיל (צ"ד א') מדקאמר אין שמין ש"מ דשינוי קונה, דמשמע לכאורה דאין שמין שיין רק באופן שקנה בשינוי, היינו משום דהא כל התקנה דאין שמין שיין אם בגזלן שיין ענין כזה של תשלומין אע"פ שיש שברים, אבל אם שינוי אינו קונה נמצא דבכלל לא הי' שיין תקנה לגזלן שלא יוכל להחזיר החפץ דהא תמיד יוכל לומר הש"ל וממילא אפילו אם יזיק, דהא כל התקנה דאפילו אם יזיק בגזלן אינו כמו

כל מזיק הוא דכיון דהוא גזלן החמירו בו בחיוב מזיק ג"כ ככל דיני גזילה, ובפרט להמבואר באמרי משה סי' ל"ב ס"ק כ"ז דגזלן גם מזיק שבו דין גזילה בו, וכן משמע בחדושי רבינו חיים הלוי בפ"א מגניבה דגנב שמזיק דין גניבה וכפל ע"ז, אבל אם שינוי אינו קונה אין כלל מציאות שלא יוכל להחזיר החפץ, ואפשר דאם אין קונה שינוי כלל לא שיין שיתחייב כלל משום מזיק, דהא כל החיוב מזיק הוא משום גזלן, ואם שינוי במקומו עומד אין כלל חיוב גזילה על יותר ממה ששוה בשעת הגזילה, דנהי דעכשיו אפילו אם עשה שינוי קצת דאין דין שינוי עליו מ"מ חייב משום ההיזק שהזיק, היינו משום דשיין ענין היזק על החפץ דאם ישתנה נגרע כח הבעלים ולכן אף בשינוי כל דהו נקרא גזילה, משא"כ אם היינו אומרים דשינוי במקומו עומד א"כ כל היזק אין כאן שום הוצאה מהבעלים ורק מזיק ממש ומזיק ממש אינו שיין בגזלן.

ולפי"ז נראה דהא דמשמע מלשון הרמב"ם דהוי תקנה, אפשר דהתקנה היתה מה שאינו יכול לשלם בשברים ואין עליו הדין דישיב לשלם סובין, אבל מה דאינו משלם החפץ ולהיפטר הא הוא מצד הדין דשינוי קונה, אלא דכלול בזה גם תקנה דכל גזלן אינו יכול לשלם בשברים אם רק יש חיוב עליו, וממילא דגם גזלן שהזיק ואינו קונה בשינוי מ"מ דין גזלן עליו לענין ששיין בו התקנה ואינו יכול לפטור עצמו בשברים, והגר"א סי' שנ"ד ס"ק י"ג כתב מגמ' כאן דכתוב נוטל פחתה, ועי' חזו"א הנ"ל סי' כ' סק"ג.

ונראה דהראב"ד אינו חולק ע"ז, דהנה בסוגיין הראב"ד פירש דמיירי בספינה דהפחתה עשה בה שינוי אלא דמ"מ כיון דהוי רק שואל של"מ לא שייך שיקנה בשינוי וצריך לשלם רק פחת, ואפשר דבשואל של"מ דאין בו דין שינוי אין כאן כלל התקנה דאין להחזיר שברים ולכן יוכל גם בדמי הפחת לשלם שברים, או אפשר דכיון דלמעשה הפסיד רק הפחת ולא שייך כאן דין שינוי, ממילא נהי דלגבי מה שהפסיד דין גזולן עליו ולא יוכל לשלם שברים, מ"מ מה שנשאר בהספינה אין לו התקנה שלא יוכל לשלם בזה.

והנה בקצוה"ח סי' שס"ג סק"ב הביא קושית המפרשים על הרי"ף דפסק דעבדי כמטלטלי ולמה התוקף עבדו של חברו פטור רק בשלא בשעת מלאכה, דה"ט צריך רק למ"ד עבדא כמקרקעי דמי, ונראה דהרי"ף אולי יסבור דבגזול המלאכה ואינו מתכוין לגזול החפץ נהי דחייב באונסין מ"מ הא אינו קונה בשינוי וכמבואר בראב"ד בשטמ"ק כאן הנ"ל, וא"כ אפשר דאין כלל דין והשיב על החפץ דהחפץ לא הופקע מרשות הבעלים, ועדיפא מיני' מצינו בגזולן שרוצה להחזיר דהבעל המאור בפ' דו"ה ס"ל דהנגזל יכול להקדיש דנקרא ברשותו, וכאן דאף פעם לא התכוין לגזולו לעצמו אין כאן הפקעה מרשות הבעלים אלא דמ"מ חייב באונסין, משום דחייב אונסין דגזולן לא תלוי בהכרח בקניני גזילה. דהנה רש"י בסנהדרין דף ע"ב כתב דגזולן חייב באונסין דלא גרע משואל, ובחדושי רבינו חיים הלוי בפ"ט

מהל' גזילה הל' א' הביא מהספרא דמקרא ד"ושלם" ילפינן חיוב תשלומין בגזולן, ועכ"פ בשואל של"מ דין גזולן עליו מחמת השתמשותו בהחפץ אבל עצם החפץ לא לקח לעצמו. והנה בגזולן דאינו משלם על השכירות, היינו משום דכבר לקח לעצמו והתחייב לשלם החפץ או דמיו אם יאנס והו"ל כמו מכירה ולא שייך עוד תביעות חוץ מהתביעה דהחפץ או דמיו, משא"כ בשואל של"מ דעצם החפץ לא הוציאו שייך שפיר חיובים על עצם ההשתמשות ואין כאן סתירה להוהשיב את הגזילה ולפי"ז הרי"ף פירש קושית הגמ' דהתוקף הי' אפשר לפרש בגזילה ממש או התוקף רק לעבוד, לכך למ"ד כמטלטלי דמי לא הי' קשה דנוכל להעמיד בגזול ממש לכך פטור, אבל למ"ד כמקרקעי אפילו אם גזול ג"כ צריך להיות חייב, אבל אליבא דאמת דנתכוין לעבוד אפילו אם כמטלטלי דמי ג"כ חייב דמי שכירות ולכן דוקא בשלא ביטלו ממלאכה ומצאתי שהסמ"ע סי' שס"ג ס"ק י"א הביא שבפרישה כתב כך אלא שהש"ך הקשה מקושית הגמ' דלא משמע כך, ולפימ"ש"כ מיושב לכאורה. והא דהוצרך לטעם דניחא לי' דלא נסתרי עבדיה צ"ע לכאורה לפי המבואר ברשב"א כאן דהא דאם יש חסר חייב על כל ההנאה היינו רק בקרקע אבל לא במטלטלין, א"כ כאן להרי"ף דס"ל עבדי כמטלטלי הא בין כך יפטר בלי הטעם דלא נסתרי עבדי, אלא דאין הכרח דהרי"ף ס"ל כחידושו של הרשב"א, אבל מ"מ אפילו אם הרי"ף יסבור חילוקו של

הרשב"א הוצרך להביא כדי שיהא מותר לכתחילה כדר' יוסף ב"ר חמא, דמשמע דלולא משום שהלוה לו הי' מותר לכתחלה והיינו משום דלא נסתרי עבדי', דבחזו"א ס"כ סק"ה כתב דשואל של"מ הוי גזולן אף בלא עבידא לאגרא.

והנה בעובדא דר' יוסף בר חמא משמע דהי' מותר לולא דמחזי כרבית ואם יש כאן ענין גזילה למה מותר, ואם כוונתו דכאן ניחא לי' דלא נסתרי עבדי לכן מותר, א"כ פשיטא דהא מבואר כן להדיא בגמ' לולא זאת הי' חייב לשלם לכהפ"ח בקרקע [היינו אם לא נפרש כמו שהסברנו בהרי"ף דגם במטלטלין יהי' הדין כך] ומסתמא במטלטלין יהי' דין גזולן עליו.

והא דנחית לי' אדעתא דגזלנותא. הקשה הראב"ד אי מיירי בפחת דאית ביה שינוי הא אין שמין לגזולן וצריך ליתן לו ספינה מעליא או כסף, ואי לית בה שינוי יאמר לו הרי שלך לפניך, ועי"ש דכתב דנחית לא לגזול לגמרי אלא להשתמש חנם דזה שואל שלא מדעת דהוי גזולן רק לענין מתה מחמת מלאכה ושאר אונסין מ"מ דינו כשואל דשמין לו השברים דלא קנסינן לי כולי האי, [מלשון זה משמע דהא דאין שמין לגזולן זה קנס שקנסוהו, ואולי כוונתו שזה דין תורה כעין קנס], ומש"כ דהוי כגזולן לענין שלא יפטר במתה מחמת מלאכה ואונסין, משמע דאי הוי ס"ל שואל שלא מדעת שואל הוי לא הי' חייב במתה מחמת מלאכה ובאונס, וצ"ע למה, דהא גם אי שואל הוי חייב באונסין וכן במתה

מחמת מלאכה, דהא טעם דשואל פטור במתה מחמת מלאכה משום דלאו לאוקמא בכילתא שאילתה כמבואר בב"מ דף צ"ו ע"ב, אשר זה לא שייך בשואל שלא מדעת.

שם. עי' חזו"א סי' כ' סק"ג דדייק מהראב"ד דגזולן אינו חייב משום מזיק אם זה לא שינוי, ומ"מ אפשר דלדידי' ג"כ למ"ד דשינוי לא קונה מ"מ אם גזל בהמה ומתה לא יפטר בהחזרת הנבילה, דלמ"ד שינוי לא קונה היינו לא משום דסובר דזה כעין שגזל אלא דלא דרשינן דצריך דוקא כעין שגזל, וכן באתנן לא דרשינן למעט שינוייהם ולא דהוי כעין שגזל דא"כ יפטר בהחזרת הנבילה וזה לא מסתבר, ומה שכתבו בתוס' לעיל דף ס"ה ע"ב ד"ה הא מני צריך ג"כ לפרש כן כיון דגילתה התורה אצל הגזילה דשינוי אין לה דין כמו קודם ה"נ לענין אתנן, ועי' בחדושי רבינו חיים הלוי פ"א מהל' גזלה.

רש"י ד"ה נחת לה אדעתא דאגרא. דהא ע"כ שקלה וגזל הוא. היינו אע"ג דעבידא לאגרא וגם הוא לקח ע"מ לשלם אגרא, מ"מ ע"כ שקלה והוי שוכר שלא מדעת ובזה נעשה גזולן, משמע דאי לא הוי גזולן רק שואל הי' פטור מלשלם פחת. והנה אם האי פחת שנשברה או נתקלקלה מיירי באונס שלא ע"י מלאכה, מובן מה שרש"י הוצרך להוסיף דהוי גזל, דאילו שואל ושוכר שלא מדעת לא הוי גזולן א"כ שוכר הוי ופטור מאונסין, אבל אי מיירי מפחת שע"י מלאכה יש

לעיין אם מתה מחמת מלאכה מקרי אונס, דנמצא דשוכר יפטר מחמת דהוי אונס, ורק משום דהוי גזל לכן חייב במתה מחמת מלאכה, או דמתה מחמת מלאכה לא הוי אונס, לכן גם בשוכר הא דפטור במתה מחמת מלאכה הוא מחמת דלאו לאוקמא בכילתא שאילתה, וא"כ היכא דלקח בע"כ ודאי לא יפטר מחמת זה דהא לא הי' לו רשות לעבוד בה ולמה צריך לטעם דגזל הוא.

ובקצוה"ח ס' ש"ח סק"ג רוצה לומר דהיכא דעומד להשכיר אע"ג דלקח שלא ברשות הבעלים אינו חייב באונסין, רק במתה מחמת מלאכה חייב אע"ג דקיימא לאגרא כיון שנטל שלא מדעת. מבואר בדבריו דמתה מחמת מלאכה אינו אונס וא"כ פטורו רק משום דלהכי שאילתי, וצ"ע לפי"ז דברי רש"י דלמה הוצרך לומר משום דהוי גזל, דהא כיון דהוי שוכר שלא מדעת אפילו אינו גזלן ג"כ יתחייב כיון דזה שנשבר מחמת מלאכה אינו אונס. אמנם בקצוה"ח הוציא מרש"י דיהי' חייב גם באונסין מחמת גזלן, והוקשה לו לפי"מ שדייק מהרמ"א דכיון דקיימא להשכיר אז אינו גזלן.

נפסל פסלתו מלכות וכו' מינכר היזיקה. הנה למ"ד דהוי שינוי אינו משום דמינכר דאינו ככל המטבעות, דמ"מ זה לא ע"י שנעשה שינוי מעשה בהדבר, דהמטבע נשארה בצורה שהיתה קודם אלא שזה הפסיק לשמש מה שהיו משתמשים בו עד עכשיו ומינכר היזיקא, דהנה הא מה שהמלך גוזר לעשות

מעכשיו מטבעות עם צורות אחרות, אם לא פוסל את הצורה הזאת לא יהי' שינוי, כיון דגם בזה עדיין משתמשים, וכל מה דאיכא למימר שיהי' לזה דין שינוי הוא משום דלא משתמש כבר בה, א"כ כל השינוי מחמת דהוי היזק שניכר, דלולא זאת הא המטבע נשארה כמקודם, וזה כמו שכתבו התוס' גיטין דף נ"ג ע"ב דאי מקרי היזק הוי שינוי, ה"נ כאן מה דהוי היזק דמינכרא עושהו לשינוי.

ומה דפסלתו מדינה לא הוי שינוי, ומשמע דאע"ג דלית לי' להנגזל אורחא למיזל למדינה השני' מ"מ יכול לומר הרי שלך לפניך, צ"ל להנ"ל משום דעיקר הטעם בפסלתו מלכות הוא משום דמינכר היזקא, וכשיוצא במדינה אחרת אינו נקרא היזק ולכך לא הוי שינוי.

ויש לעיין לפי"מ דנתבאר דהא דמינכר היזקא מקרי שינוי, אי מה דניכר ההיזק ממש דהיינו ששונה פחות משהי' קודם ויש הפסד, הוא דעושה זה לשינוי. או דמה שהפסיק לשמש תשמישו הקודם הוא דעושהו לשינוי, וזה הכונה דמינכרא היזיקא, דהיינו שאינו ראוי למה שהי' קודם, אבל לאו דוקא משום הפסד שבדבר, ואפי' אם הי' היכי תימצא שלא הופחת שיווי אע"פ שאינו יוצא בהוצאה, מ"מ כיון דהפסיק לשמש כתשמישו הקודם הי' מקרי שינוי. נולפי משנ"ת בדברינו לעיל דף ס"ז שינוי כזה הוא שינוי השם]. ואם נפרש דזה מחמת שהופסד שיווי הוא דעושהו שינוי, א"כ הא דבפסלתו מדינה לא הוי שינוי היינו מחמת דלא הופסד ולא הופחת שיווי, אבל אי סגי במה שהפסיק לשמש

תשמישו הקודם להיות שינוי, צ"ל דפסלתו מדינה לא מקרי הפסיק לשמש תשמישו הקודם כיון דעדיין יוצא באיזה מקום, דאילו כבר מקרי דאינו מטבע א"כ כבר נשתנה אפי' שלא הופסד עי"ז.

והנה לפי ר' הונא דס"ל דפסלתו מלכות אינו כנסדק ויכול לומר הרש"ל, וע"כ דאע"פ דמינכרא היזיקא מ"מ כיון דלא נשתנה כלום, דהא שינוי הוא רק אם נשתנה במראיתו או בריחו וטעמו, וכאן לא נשתנה כלום דמראיתו הוא כמו שהי', לכן ס"ל דיכול לומר הרי שלך לפניך. ולפי"ז מאי פריך בגיטין דף נ"ג למ"ד היזק שאינו ניכר שמי' היזק דגם חמץ ועבר עליו הפסח צריך להיות דלא יוכל לומר הרי שלך לפניך. ומאי קשה הא אפשר דס"ל כרב הונא דמה שניזק הדבר היכא שלא נשתנה מראיתו לא הוי שינוי ויכול לומר הרש"ל.

וע"כ צ"ל דלמ"ד היזק שאינו ניכר שמי' היזק, כיון דבגוף החפץ נעשה מעשה שניזוקה, הו"ל מעשה שינוי שנשתנה הדבר מכמו שהי', דאילו לא משום מעשה היזק שנעשה בהדבר, הא לא מהני בגזלן, ויוכל לומר הרש"ל, כמו דס"ל באמת לרב הונא במטבע שנפסלה ע"י המלכות דאע"ג דהוי היזק ניכר ממש, מ"מ כיון שלא נעשה המעשה היזק בגוף החפץ יכול לומר הרש"ל, ולא הי' תיובתא מזה למ"ד היזק שא"נ שמיה היזק, אלא משום דלמ"ד שמיה היזק ע"י דנעשה ההיזק בעצם הדבר הוי כנשתנה במראיתו וריחו.

נמצא דלר' הונא אע"ג דהוי היזיקא דמינכרא, מ"מ א"א למיחשבי

שנשתנה הדבר, כיון שלא אירע בחפץ גופא שום שינוי מעשה, וכן א"א לחייבו משום מזיק, כיון דלא חיסר בעצם הדבר כלום אע"פ דמינכרא היזיקא, וכמש"כ התוס' לקמן דף צ"ח ע"א בד"ה השף דרבה דאמר דשף מטבע פטור ס"ל כר' הונא דלא הוי כנסדק, משא"כ למ"ד דהוי כנסדק ס"ל דזה עושה דין דכל הדבר נשתנה וכנסדק דמי ואין לך חסר גדול מזה. [ועמש"כ לקמן בדף צ"ח בביאור שיטת הרשב"א בשף מטבע].

התם נשתנה טעמו וריחו. מבואר בראב"ד דאם נשתנה טעמו לבד עדיין יכול לומר לו הרי שלך לפניך, וצ"ע דהא פסקינן בשו"ע או"ח סי' ר"ד סעיף ג' דבריחי' חלא וטעמיה ¹¹³³⁴⁵⁶⁷ חמרא מברך בפה"ג דהעיקר תלוי בטעם, וא"כ בנשתנה טעמו לכאורה הוי כבר חומץ, א"כ יש לעיין אם כוונת הראב"ד דבנשתנה טעמו ולא ריחו ע"כ דגם טעמו אינו ממש חומץ לכן לא הוי שינוי, או דאע"פ דלענין ברכה כה"ג יורד ממדרגתו ואין מברכים בורא פרי הגפן, מ"מ עדיין אינו שינוי גמור.

וביאור הדברים בחילוק הגמ', דנשתנה טעמו וריחו הא עצם הדבר נשתנה, משא"כ כאן בעצם המטבע לא נשתנה רק ביחס להמטבעות האחרות. הוא דהוי שינוי.

שם. התם נשתנה טעמו וריחו. משמע דלא מספיק מינכר הזיקה דהא מטבע ונסדק מינכר הזיקה, ולפי המבואר בתוס' בגיטין דף נ"ג דהיזק ושינוי דין א'

שינוי גוף הדבר, משא"כ תרומה ונטמאת
אע"פ דנשתנה גוף הדבר אלא דלא מינכר
השינוי.

תוד"ה המלוה. ולפירושו נראה וכו'.
פירוש דבלוה מעות אם אמר
לשלם כסף אז צריך דוקא מטבע ויהי'
תלוי במחלוקת רב ושמואל, אבל אין
צריך להזכיר רק אני מלוה לך כסף עד
יום פלוני, משא"כ כאן אפילו אמר אני
מוכר לך וכך וכך תתן נחשב שהזכיר
שרוצה מטבע, אע"פ שאין לנו מלשונו
שהוא מקפיד דהא צריכין לומר כשרוצה
להעריך אם זה בשיווי הסחורה, מ"מ כיון
שהזכיר מטבע שייך כבר למחלוקת רב
ושמואל, וע"ז הקשו התוס' דא"כ כיון
שכל פרקמטיא זה כך הול"ל המוכר על
המטבע דהא זה מכירה רגילה, וחזן מזה
כיון דהו"ל זקפן מלוה ובזקפן מלוה אינו
חייב מטבע רק אם אמר חזן מזה לשון
המורה שהוא רוצה כסף ולא מספיק מה
שאומר שהוא מלוה לו כסף, וכאן הכך
וכך תתן זה זקיפת המלוה ואין כאן לשון
מיותר שהוא דורש רק כסף [ועי' בחזו"א
ב"ק ליקוטים סי' י"ט לדף פ"ט ב' ודבריו
צ"ע].

ולכך פירשו דצריך לשון מיוחד שהוא
דורש כסף בפירוש, ולכך סובר רב
דאינו יכול לתת מטבע שנפסלה דאין
שמה מטבע, וצ"ע דהתוס' כתבו דרב
סבר דאינו כנסדק ואין קונה בגזלן, ואם
אין זה מטבע א"כ יש כאן שינוי השם
ולמה לא קנה, והא מבואר בדף ס"ז ע"א
תוסד"ה מריש לפי תירוצם השני דשינוי
השם לרב קנה אפילו אם השם נשתנה

דאם חייב על היזק כזה הוי שינוי, ואם
אינו נקרא היזק שיתחייב עליו אין בו דין
שינוי, וכיון שנפסל אין בו דין שינוי כיון
דלא נשתנה ריחו א"כ לא יתחייב בכה"ג
משום מזיק, וא"כ כל הסוגיא דגיטין
דפליגי אי היזק שאינו ניכר שמי' היזק
אינה לפי ר' הונא, דהא אפילו אם ניכר
ג"כ אינו היזק כיון דלא נעשה שינוי
בעצם הדבר, ואם יניח שרץ על הפירות
ועדיין רטובות דמשמע בתוס' דף ק' ב'
ד"ה חייב דיהי' נקרא היזק ניכר, וכן
הברייתא דמסכך גפנו לכאורה קשה
אליבא דידיו, דנהי דניכר מ"מ הא לא
נקרא היזק להתחייב רק נעשה היזק
בעצם טיב הדבר, שוב ראיתי באור שמח
שעמד קצת בזה, ואולי יתפרש לדבריו
אם היזק שאינו ניכר היינו שלא נשתנה
טעמו וריחו, אם זה כהיזק ניכר פירוש
כמו נשתנה טעמו וריחו אבל הברייתא
דמסכך יקשה אליביו, ואולי יסבור ר'
הונא דבמטבע ונפסל דוקא לא נקרא
שנעשה כ"כ מעשה בעצם המטבע בזה
שפסלוהו, משא"כ מסכך הוי כמו נשתנה
עצם הדבר דמחמת שינק מהכלאים
נאסר, ואולי גם תרומה ונטמאה לדבריו
נקרא כנשתנה ריחו וטעמו כיון שנעשה
בו בעצמו ההיזק, ורק תרומה אינו מינכר
הזיקה, וע"כ ר' חסדא ידע הטעם דלא
מינכר הזיקה דאל"כ יקשה לדידי'
החילוק בין תרומה ונטמאת לפירות
והרקיבו, וע"כ דידע החילוק, וכן מבואר
במהדורא בתרא, אלא דהקשה דמטבע
דניכר הו"ל כפירות והרקיבו, וע"ז השיבו
דבמטבע הוי חסרון לא נשתנה טעמו
וריחו היינו שלא נקרא שנעשה איזה

בלי יאוש, כן יש לעיין בלא התנה בפירוש דיכול לתת לו מטבע שנפסל לכו"ע, ולמה הא כיון דרב סובר דנשתנה שמו א"כ הא בודאי נתחייב מטבע כמו שלוחה דהמטבע פסולה אינו דומה למה שלוחה, ולא שייך לומר כמו במחזיר לו חיטין, דהתם החיטין זולים שם חיטין עליהם, משא"כ מטבע שנפסלה אין שמה מטבע, אבל נראה דאין שמה מטבע היינו דאין על זה דין מטבע.

ויש לעיין אם מצד הדין אין לזה דין מטבע אם זה נקרא שינוי השם, דכאן הא משמע דאין על זה דין מטבע מדמדמינן לה לענין מעשר שני הרי דנפסלה אין לה דין מטבע וכסף, ואולי יש לומר דגם שינוי השם שיקנה צריך שיהי' איזה דבר בעצם החפץ, וכאן שלא אירע שום שינוי בעצם החפץ וכדאמרין לא נשתנה ריחו וטעמו אין כאן שינוי שיקנה, והא דמשמע דבטלה ונעשה איל הי' קונה משום שינוי השם, היינו משום דהשינוי השם נעשה ע"י סיבה שאירע בעצם הדבר, אע"ג דאין על זה דין שינוי מעשה, ושינוי מעשה שקונה דכתבו התוס' צ"ג ע"ב ד"ה עצים וכן הוא בשו"ע בהג"ה, דצריך שישתנה שמו, מ"מ בחמץ שעבר עליו הפסח למ"ד דהיזק שאינו ניכר שמי' היזק מיקרי גם נשתנה שמו עי"ז שחל עליו דין איסור"נ ובטל מתורת אוכל, דכמו דמיקרי שינוי מעשה אע"פ שלא נשתנה טעמו וריחו ולא ניכר, ה"נ נקרא שינוי השם עי"ז שחל עליו דין אע"פ שאינו ניכר ולא נשתנה טעמו וריחו.

ולפירושו השני דאם הלוח על המטבע מ"מ משלם לו מטבע אע"פ שנפסלה ואין לה דין מטבע, מ"מ כיון דלא הוי שינוי כמש"נ שפיר יוכל להחזיר לו הפסולין רק באמר לו חיטין או מטבע, הרי דאין החוב מצטמצם על מטבע אז אע"פ שהוזלו המטבעות אין יכול לפטור עצמו בחיטין, ולפי"ז בהתנה חיטין או דבר אחר והוזלו חיטין אין יכול לפטור עצמו בחיטין, ולפי"ז מש"כ התוס' לקמן דרב ושמואל סברי כר' הונא הוא מוכרח דכיון דמיירי דאין מטבע בנפסלה ומ"מ יכול לפטור עצמו, הרי דאין נחשב כאן כנסדקה וכשינוי דא"כ לא הי' יכול לפטור עצמו שהרי אין זה מה שלוחה, וא"כ מה לי אם פסלתו ויוצא במישן או אין יוצא כלל דבין כך הא אין מטבע ע"ז לרב, וכן לשמואל באינו הולך למישן דאין לו דין מטבע דאל"כ הוי כהוזל ויכול לפרוע בזה, מ"מ בלוח סתם משלם מטבע אע"פ שאין דין מטבע ע"ז, וע"כ דלא הוי כשינוי וכדבר אחר אע"פ שאין דינם כמטבע, ומיושב מה שנתקשה בפנ"י.

והנה נהי דרב ושמואל סברי כר' הונא דמטבע הנפסל אינו כנסדק, אבל לר' יהודה לא יקשה מהא דדייקין דאחרונים דומיא דראשונים מחללין, דהוא יסבור דדין מטבע על מה שיוצא במקום אחר, ויכול לשלם במטבע אפי' אם אינו הולך למישן, דרק היכי דאין לו דין מטבע הוא דס"ל דהו"ל כנסדק, ורב ושמואל חולקין וס"ל דאף היכי דאין לו דין מטבע לא הו"ל כנסדק.

בא"ד. ושמואל סבר דכיון דיוצא במישן שם מטבע עליו. צ"ב דבשלמא אם זה תלוי בדין שייך לומר דתלוי בשם מטבע, אבל לכאורה הא זה תלוי במחמת מה בדעת האדם כשמלוה, ואם יש אומדנא דרוצה מטבע היוצא, מה זה תלוי בשם מטבע, העיקר תלוי אם יש אומדנא דמסכים אפילו על מה שאינו יוצא בהוצאה, או דרוצה רק מטבע היוצא, ועיין מה שנתבאר לקמן בעמוד ב' ד"ה לך והוציאו במישן, דברי שמואל דמיירי ביש לו אורחא למישן דאינו תלוי כלל במקומו אלא במה שרצונו זה נותן לו שם מטבע.

בא"ד. ועוד אור"י וכו'. פירוש דס"ל דבפסק עמו מעות אין זה אלא כסאה בסאה דהוי פסיקת דבר הדומה לזה של עכשיו, אלא דבפסק שיכול לשלם גם בחיטין אז מה שנתן לו אפשרות לשלם גם בכסף היינו דהו"ל תנאי דרוצה את הטבעא לא כמו חיטין בחיטין דרוצה דבר הדומה בצורת החיטין ובטיבם אלא דרוצה את הדין מטבע, ובזה ס"ל לרב דאין כאן מטבע, ושמואל ס"ל דכיון דיוצא במישן ואית ל' דרך לשם הו"ל לדידי' מטבע.

והנה משמע מהתוס' דמחמת הוולו גם כעת ה' יכול לפטור עצמו במטבע אע"פ שהוולו, דהא אפילו אם יוצאה במישן הו"ל כהוולו, וסתם חיוב בודאי אין יכול לפטור עצמו במטבע היוצאה במישן, אלא דכאן המחלוקת מה זה מטבע, ואם מה שיוצאה במישן יש על זה שם מטבע אע"פ ששוה פחות יכול

לסלקו בזה, א"כ בהתנה עמו ע"מ לשלם חיטין ואם תרצה תשלחני כסף, בודאי יכול לשלם לו חיטין אע"פ שהוולו, אלא דכאן דאין זקיפת חוב על המטבע יכול להתפרש דהזקיפה הוא על הדין טבעא ובזה חולקין רב ושמואל וצ"ע.

בא"ד [הנמשך לע"ב]. דמטבע שנפסל חשיב כהוול וכו' מלוה אדם כור חטין הוולו נותן חטין. יש לעיין דבשלמא בחיטין דעת המלוה דרוצה רק חיטין ואינו חושב על שינוי כיון דצריך לחיטין, אבל במטבע כל ענין צורך המטבע הוא מחמת דשוה ויוצא בהוצאה, א"כ למה נאמר שרוצה שיתן לו מטבע שאינו יוצא, דלאיזה צורך ירצה דוקא הדבר שהלוהו אם אין בו שום תועלת מזה רק הפסד.

ועי' בשטמ"ק דמשמע דהא דבהלוהו חיטין והוולו נותן חיטין, הוא משום דאם ה' אצל המלוה ג"כ היו החיטין זולים נמצא דזה מחזיר לו אותו הדבר, וה"נ יש לומר בלוה מטבע, ולא דמי לגזול דיש גזה"כ שנתחייב דמים שיווי הדבר משא"כ בהלוואה נתחייב הדבר, אלא דצ"ע למה פשיטא להתוס' דלר' יהודה דהוי כנסדק אינו יכול לפרוע בזה, דהא ה"ט שייך גם אם הוי כנסדק, אלא דאם הוי כנסדק אין כאן כעין הדבר דהא הוי דבר אחר לגמרי, משא"כ לר' הונא דנהי דמינכר שאינו מטבע מ"מ נקרא לא נשתנה והוי כהוולו וצ"ע, גם צריך להבין מה ה' קשה להו דר' הונא מדמה לתרומה ונטמאת והוצרכו לחלק דזה לא דמי להוול, הא בודאי לא שייך

לומר דאצל המלוה ה' נטמא משא"כ
כאן, ואולי זה באמת כוונתם דלכן זה לא
כהוול מה"ט.

ויש להסביר זה דהנה בהא דכשמלוה
חיטין יכול להחזיר חיטין אף אם
הוולו, נסתפקו אם מעיקר הדין הלואה
מחייבת לפרוע השיווי של החיטין, או
דמעיקר הדין חייב החיטין. והובא בשם
הריב"ש סי' שצ"ו דזה מעיקר הדין
דחייב רק החיטין, ולכאורה הא כשמתנה
לשלם דבר אחר צריך לשלם דבר אחר,
א"כ כשאינו מתנה אמרינן דמסתמא
כוונתו למה שהלוה, ומה שייך בזה עיקר
הדין דהא הכל הוא לפי דעתם והסכמתם,
ורק שייך לומר דבלי שמתנה אמדינן
לדעת' דרוצה חיטין. וע"כ מבואר
מהריב"ש דאינו מחמת אומדן דעתם
אלא דמדין תורה הלואה חיטין מחייבת
רק חיטין, ומסברא של השטמ"ק דגם אם
ה' אצלו ה' זול, אלא דכשמתנה על דבר
אחר אז ההלואה מחייבת מה שהתנו,
אבל בלי שהתנו, מה דחייב חיטין אינו
מצד אומדן דעת. ולפי"ז גם בהלוה
מטבע ישלם מטבע כזאת, משום דאם ה'
תלוי באומדן דעת דרוצה כהדבר שהלוהו
באמת במטבע אין לומר דאמדינן דרוצה
המטבע אפי' אם תפסל, אבל כיון דזה לא
מחמת אומדן, שייך שפיר לומר דגם
כשנפסל אינו משלם אלא מטבע שלוה.
ומ"מ צ"ע עדיין דנהי דמה דבהלואה
חיטין אינו חייב אלא חיטין מדין
תורה, היינו דלכל הפחות אין סתירה
מאומדן דעת האנשים, אבל במטבע די
אומדן דעת המלוה דאינו רוצה דוקא
מטבע כזאת כשתפסל, הא ה' צריך

להיות דהוי כאומר בפירוש דאינו רוצה.
וצריך לומר כיון דכדי להתחייב מטבע
אחרת היוצא באותה שעה צריך התנאה
מפורשת, ואז הא לא חשב להתנות
וכמבואר בחזו"א סי' י"ז ס"ק כ"ח ד"ה
ובש"ך, דבסתמא לא אסיק אדעת'
שיחליפו המטבעות, לא הוי כהתנה.

ולפי"ז צ"ל דאם יהי' נסכא עם איזה
צורה דאין כל ערך להצורה,
מ"מ כשלוה הימנו סתם יהי' מחוייב
להחזיר נסכא עם צורה כזאת, דהא גם
מה דבמטבע צריך להחזיר מטבע כזאת
אינו משום דהצורה עושה לה עדיפות
דיוצא בהוצאה, דא"כ עיקר רצונו בדבר
שיוצא בהוצאה וכשמחזיר לו פסולה הא
אין זה אותו דבר שלוה. וע"כ דאינו
משום דחייב ליתן דבר היוצא בהוצאה
אלא משום דההלואה מחייבת אותו צורה
כמו מה שלוה, ותמוה לומר כן. וצריך
לדחוק דכוונתו הצורה הזאת מפני
שיוצאת בהוצאה אבל אינו רוצה צורה
אחרת שתצא בהוצאה. [ומה דאמרינן
בב"מ דף מ"ד ע"ב דאי התנה ואמר לו
מארנקי חדשה יהיבנא לך צריך ליתן לו
זה, צ"ל דהתם דמכר לו דבר אחר צריך
להתנות, אבל בהלוהו מארנקי חדשה
צריך להחזיר ארנקי חדשה בלי שום
תנאין. ומ"מ צ"ע למה לנו לומר
דההלואה היא נסכא עם צורה כזאת,
אדרבה יותר מסתבר לומר דההלואה היא
מטבע וצריך להחזיר לו מטבע ולא נסכא
עם צורה כמו שהי' קודם.

ועי' בתוס' כתובות דף מ"ז ע"ב במוכר
בהמה ונעשית טריפה אח"כ הא
דלא יכול הלוקח לטעון שאם הייתי יודע

שתטרף לא הייתי קונה, משום דאפשר דהמוכר לא הי' מסכים לכזה תנאי, ומבואר שם דאם זה דבר דלהמוכר לא הי' איכפת להסכים אז יכול תמיד הלוקח לטעון דודאי הי' רצונו שלא יהי' לו שום הפסד ולולא זאת לא הי' קונה, א"כ יש לעיין דיתכן דהלוא לא הי' מתנגד אם הי' מתנה עמו לשלם מטבע היוצא אם תיפסל זאת, וא"כ הוי תמיד כהתנה. אלא דבזה יש לומר דהאי סברא מהני רק שלא לומר דאדעתא דהכי לא הי' מקח, אבל לחדש חיוב אליו מה שכדי להתחייב צריך התנאה מפורשת וזה הא לא הי', לכך אי"צ לתת לו מטבע.

ואין להקשות דיטעון דאדעתא דהכי לא הי' מלוה וממילא הוי כהוציא ממנו מעות בגזילה, דע"ז הא הלוא לא הי' מסכים, דנהי דהלוא הי' מסכים להתחייב מטבע היוצאת, אבל לא הי' מסכים שאם תפסל תבטל ההלואה למפרע ונמצא שהשתמש בגזל, וכיון דכדי להתחייב מטבע היוצאת לא מהני האומדנא כיון דלא אסיק אדעתא לא שייך לומר דהוי כהתנה.

ויש לעיין כיון דמעיקר הדין כשלוא מטבע אינו מחויב יותר ממטבע הזאת, וכמו בלוא סאה חיטין דמעיקר הדין חייב חיטין, א"כ כשמתנה לשלם במטבע היוצאת למה לא הוי רבית, דהא על הצד שיפסל המטבע יצטרך לשלם מטבע היוצאת רק מחמת תנאו ומצד הלואה עצמה בלא תנאי לא הי' חייב במטבע היוצאת, וגרע מסאה בסאה. דהתם אדרבה מעיקר הדין צריך לשלם סאה אפי' הוקר ורק מדרבנן אסור, אבל

כאן דמעיקר הדין אינו מחויב במטבע היוצאת אם נפסלה הקודמת, רק מחמת תנאו נותן לו דבר ששוה יותר, ואיך מותר. ונראה דהכא שאני מכל הלואה, דהא מטבע הזאת יש לפרשה דזה הלואה נסכא עם צורה הזאת, או דזה מטבע היוצאת, וכשמתנה לשלם מטבע נמצא דזהו ההלואה מטבע היוצאת ולא צורה הזאת, ונמצא כשפורע מטבע היוצאת זהו ממש תשלום ההלואה ואין כאן רבית כלל.

בא"ד. אע"פ דר' הונא מדמה מטבע שנפסל לתרומה ונטמאת וחמץ שעבר עליו הפסח וכו' לא דמי לגמרי דמטבע שנפסל דמי להוזל והנהו לא דמו להוזל. לא ביארו למה זה לא דמי, ועי' בקובץ שיעורים דרוצה לומר משום דבנטמאת אינו שוה כלום, אלא דשדא ביה נרגא דהא ראוי להיסק תחת תבשילו, ובחזו"א (סי' י"ז ס"ק כ"ד) כתב דכיון דבשעה שלוח התרומה טהורה יש תרומה טהורה ותרומה טמאה ובודאי אין לו ליתן תרומה טמאה תחת תרומה טהורה, ואותו הדבר אם בשעה שלוח הי' מטבעות כשרות ופסולות אינו יכול ליתן מהפסולות שהי' אז, ורק כאן שנפסל כל אותן המטבעות שייך לומר שיתן מהמטבעות שהיו כשרים בשעת ההלואה ונפסלו, כי המטבע הזאת אילו היתה ביד המלוה היתה נפסלת. ועדיין צע"ק מחמץ, דחמץ כשהגיע הפסח הוא אוסר כל החמץ שנמצא ביד ישראל, וגם החמץ הזה אילו הי' ביד המלוה היתה נאסרת כמו דהמלך פוסל כל המטבעות, ואף

דיש חמץ של גוי שלא נאסר מ"מ צ"ע
דהא אילו היתה ביד המלוה היתה
נאסרת.

ואפשר לומר דכל מה ששייך לומר
דלא הוי כהוזל משום דתרומה
טמאה שיווי מחמת דראוי להשתמשותו,
א"כ אף דאין זה בדין שינוי כי לא
נשתנה ריחו וטעמו, מ"מ הא תרומה
טמאה אינה משמשת לאותו הדבר כמו
תרומה טהורה, לכן כשלוח תרומה
טהורה אינו יכול להחזיר תרומה טמאה,
משא"כ מטבע יש בה שני דברים א'
בתור מתכת והשני מחמת שיוצא
בהוצאה, וזה אינו כי אם מעלה דלכן זה
שוה יותר, דלולא זאת מאי נפק"מ מה
דיכול ליתן ולהוציאה, דהא אין זה
שימוש בעצם הדבר רק דעי"ז כדאי לו
יותר, וזה לעומת נסכא הוא הפרש רק
של זול כיון דעצם הדבר שיוצא בהוצאה
אינו שימוש בעצם הדבר רק כדי לקנות
או למכור. [וכן נתבאר בדברינו לקמן דף
צ"ח בשף מטבע דפטור דכתב היש"ש
דגם בפחת כלי ולא שברה פטור לרבה
כמו בשף מטבע ושכן כתב גם הראב"ן,
והש"ך בסי' שפ"ו סק"ז חילק דבכלי
דמעיקרא כלי והשתא כלי הוי חסר, ורק
במטבע דליכא אלא צורתא פוטר רבה,
דסברתו משום דכל ענין מטבע הוא
מחמת שיוצא בהוצאה והוי כעין ענין
של שיווי, וכשנתקלקל לא עשה חסרון
בגוף הדבר אלא דקלקל דבר שמשיגים
עבורו דבר אחר לכן הוי גרמא], וא"כ יש
לומר דכשנפסלה נהי דירד בה המעלה
מ"מ הוי רק כהוזל, ולא דמי למש"כ
הרשב"א בב"מ דף מ"ה ע"ב דמטבע

חשיב אין גופו ממון דדעתי' אצורתא,
דהתם אזלינן בתר מחשבת הלוקח
המטבע דרוצה רק מחמת זה שיוצא
בהוצאה ולא מחמת המתכת, אבל
כשדנין על הדבר כשלעצמו אז זה גם
יוצא בהוצאה וגם שיווי המתכת
וכשנפסל הוי כהוזל.

דף צ"ז ע"ב. לך הוציאו במישן. יש
לעי' הא לכל דיני
התורה אמרינן דאין לך אלא מקומו
ושעתו, ואפי' אם הולך למקום ההוא
צריך ליתן כפי שיווי' של המקום בו
נמצא כעת, ולמה כאן יוכל לומר לך
הוציאו במישן אם דרכו לילך לשם, וע"כ
צריך לחלק דלענין שיווי הדבר אזלינן
בתר מקומו ושעתו, אבל לענין שם מטבע
אם זה נקרא יוצא בהוצאה שפיר אפשר
לומר דאזלינן בתר המקום שהולך לשם.
ועדיין צ"ב למה מהני מה דאית לי'
אורחא למישן, דאם זה מטבע
מחמת דבמקו"א הוא מטבע למה צריך
דוקא אית לי' אורחא למישן, וע"כ צ"ל
דכל ענין מטבע אינו תלוי במקום כלל
לא במקום הזה ולא בשאר מקום כמו
בשאר דברים, דבשאר דברים עצם הדבר
הוא צורך לו, כגון בדבר אוכל שרוצה
הוא את זה מפני שיוכל לאוכלו, וכן כל
הדברים, וע"ז נאמרה הלכה לילך בתר
שווי של המקום שהאדם נמצא דהוא
מקום השתמשותו הרגיל, דא"א לתלות
במקום אחר, דודאי לא שייך לומר לו לך
תשתמש במקום אחר, משא"כ במטבע
דאי"צ לעצם הדבר, אלא שרוצה
להוציאו, לכך אינו תלוי במקום אלא אם

באפשרותו של האיש הזה להוציאו או לגבי ידידי הוי מטבע.

לך הוציאו במישן וכו' דאית לי' אורחא למיזל למישן. יש לעיין הא יתכן שיאנס בדרך ולמה לא יוכל המלוה לומר כיון דכל מה שהוא שוה בתור מטבע הוא רק במישן א"כ כ"ז שלא נמצא במישן לא נשתלם החוב, ולא משמע דהלוה מקבל אחריות אם יאנס בדרך, ואפי' אם יקבל אחריות ג"כ צ"ע דהא חייב לשלם בזמן שקבע, וכאן נמצא דיוכל ליהנות מזה רק כשיגיע למישן, ולמה לא יוכל לטעון דרוצה שיתן לו מטבע שזה כבר כעת ראוי להשתמש.

אמנם אם נאמר דזה לא טענה, וגם נאמר דבאמת צריך שיקבל הלוה אחריות אם יאנס בדרך, נוכל לישב מה שלכאורה תמוה למה יוכל לומר לו לך למישן כיון דבלי זה אין לזה דין מטבע, דיש לומר דהא כשיבוא למישן יוכל ליתן לו זה, וא"כ יוכל לומר לו שהתשלומין יהי' במישן, ואין להמלוה לומר דרוצה דוקא שישלם לי כעת או שאיני רוצה את זה לשאת לשם דבכה"ג אולי כופין על מדת סדום כיון שהולך לשם ולכן מדמה דבמע"ש ג"כ יועיל מחמת דהולך לשם, והיינו שחילול של הפירות יחול בירושלים, דאע"ג דא"א לחלל בירושלים פירות על כסף, היינו פירות שנמצאים בירושלים, אבל פירות שנמצאים חוץ מירושלים שפיר יכול לחול החילול בירושלים.

הא של אחרונים דומיא דראשונים מחללין. והיינו אפי' לית לי' אורחא למיזל למדינה ההיא, וקשה לר"נ דסבר דהיכא דלית לי' אורחא למישן לא מקרי מטבע, ומבואר ברשב"א דראית הגמ' הוא משום דהא דייקנין דומיא דראשונים, ואם אית לי' אורחא להתם א"כ לא הוי דומיא דראשונים, דלראשונים אין לו דרך להוציא ואחרונים יש לו דרך למקום שיוציא, וע"כ דלית לי' אורחא להתם, אבל רש"י כתב דע"כ לית לי' אורחא ואינו יכול להוציא דהא צריך להוציאו בירושלים. וצ"ע דא"כ אף בלי ר"נ וכי ס"ד דיחלל על כסף שאין לו שום אפשרות להוציאן, דאפי' בלי ר"נ ודאי צריך שתהי' אפשרות להוציאן במישן, אלא דהי' אפשר לומר אפי' לית לי' אורחא, אבל אם א"א להוציאן כלל במישן הא ודאי לא מהני, וכיון דאינו יכול להוציאן חוץ לירושלים ובירושלים אינם יוצאין איך ס"ד דיועיל, ואם כוונת רש"י משום דאפשר לקנות שם בהמה ולהביא לירושלים, א"כ מה הכרח דמיירי דלית לי' אורחא למישן, דהא אפשר דמיירי באית לי' אורחא להמדינה ההיא ושם רוצה לקנות בהמה ולהביאה לירושלים, ועוד יש להקשות על פירש"י דכוזביות הוא של בן כוזיבא דהא הוא הי' אחרי החורבן ואין הולכין להוציאם בירושלים. ועי' בהג' יעב"ץ.

ואפשר לומר בשיטת רש"י דלא שייך שישתנה המטבע לגבי חילול מע"ש אם הוא רוצה ללכת למקום ההוא או לא, כי לא נראה לו שדין מטבע תלוי

במי שהוא מחלל, ונהי דלגבי פרעון החוב יש סברא דלגבי האיש ההוא זה שוה ומקרי קיום תנאו ליתן לו דבר היוצא בהוצאה, אבל למה יועיל זה לגבי מע"ש, וע"כ לגבי מע"ש לא מקרי מטבע, אלא או שזה מטבע כאן דאז ראוי לקנות בהמה ולהביאה לירושלים וכמו דאמרין בסמוך, או שאלו המעות עצמם עומדות להביאן לירושלים דאז הוי עלייהו שם מטבע מחמת שהמעות אית להו דרך לשם, וכאן לא יהני מה שהמחלל עומד לילך למקום ששם המטבעות יוצאות דהוי תמיד כאין לו אורחא למישן, דהאורחא למישן נקבע כאן כפי מה שהמטבעות עומדות לבוא ולא מה שהאיש הזה עומד לבוא, ולכן אם מחללילין על המטבעות האחרונים דומיא דהראשונים שאינם יוצאים כאן ואין להם אורחא להתם הרי דלא כר"נ, ולפי"ז י"ל דאף אחרי החורבן נקרא לית לי' אורחא לשם, דרק לירושלים זה נקרא אית לי' אורחא כיון דמיועד ועומד לזה כיון דזה דינן להוציאם שם.

והרשב"א צ"ל דסובר דאף במע"ש תלוי המטבע ביד מי שהוא נמצא דהיינו בעל המע"ש אם דעתו לילך למדינה שבה יוצאים המטבעות הי' מהני מה דאית לי' אורחא להתם, ולכן פירש דהוכחת הגמ' דבעי דומיא דראשונים שאין לו אורחא להוציאם.

אבל לפי"מ שנתבאר בהתוס' ד"ה אי הכי דכל המחלוקת הוא אם יש על זה דין מטבע, ולשמואל צריך ע"כ לומר דכשהולך למישן דין מטבע ע"ז, היינו כיון דקי"ל דאין לו אלא מקומו ושעתו

ולכן אדם שהולך למישן נקרא כסף ונהנה בודאי לענין שיווי הדבר לא מסתבר דמי שהולך למישן נוכל לתת לו דבר לפי המחיר דשם, אבל לענין דין כסף צורה מהני שיהי' נקרא צורה כיון שהולך להמקום ההוא, ודין כסף שיווי יש להם כיון דהוי מתכת ששוה כסף ודין צורה יש להם לגבי הגברא הזה], אלא דמ"מ אפשר דלענין חוב מספיק לשלם בכסף שיהי' לו דין מטבע שם לשמואל כיון שהולך לשם ואצלו זה כסף שיוצא בהוצאה, משא"כ במע"ש הא צריך שיהי' כאן כסף צורה, אלא דאם עומד הכסף לבוא לירושלים מהני שנקרא כאן כסף צורה, והדמיון הוא בעומד לבוא לירושלים כמו דמשלם חוב בכסף הזה דמהני מה שעומד להיות שם מטבע, ה"נ בעומד הכסף להיות שם חל על הכסף דין לכל אנשי המקום דהו"ל לדידהו דבר היוצא בהוצאה ע"י שיוציאו שם.

אי הכי של בבל והן בבבל למאי חזו. יש לעיין אי הקושיא היא למה חל החילול הא לא חזו להוליכם לירושלים, או דכיון דהוי מטבע שפיר מקרי חילול, אלא דלמה מותר לחלל הא לא יוכל להביאם ולהוציאם בירושלים. ועי' במהרש"א דביאר בדברי התוד"ה אי הכי דקשה להתוס' דאפי' בלי ר"נ ואם יוצא באיזה מדינה מקרי מטבע אע"ג דלית לי' אורחא להתם, ג"כ היו צריכים להעמיד הברייתא דאין יכולין לחלל מעות של בבל והן כאן דמיירי דמקפידות קצת ולכן לא מהני של בבל והן כאן, וא"כ ה"נ מ"ש של בבל והן בבבל, ובשלמא אי יש

לענין חילול מעשר שני ולמה הוצרך לטעם דמצוי בידך, ומלבד זה מה שייך למיפסל משום דלא מצוי בידך הא הוי ברשותו ממש, ובזה צ"ל דס"ל לרש"י דהאי בידך קאי על וצרת, דצריך להיות בידך וצרת היינו כסף שיוצא. אבל עדיין קשה קושיא הראשונה, ואפשר דבמעשר כיון דעיקר דינו להוציאו בירושלים, א"כ אפי' כשאינו יוצא כאן מי יימר שצריך שייצא כאן דאולי סגי לגבי דין כסף מה שייצא בירושלים, ונהי דלגבי שאר דברים אין לך אלא מקומו ושעתו, משום דודאי לא שייך להתחשב עם מדינה אחרת, משא"כ במע"ש דכל דין החילול הוא כדי להוציאם בירושלים, אולי סגי במה שהוא כסף שם אף אם אין לו דין מטבע כאן, ולזה כ' רש"י דבעינן מצוי בידך היינו שיהיה לו שם כסף כאן, דזה קאי על וצרת, דהיינו שיהיה לו דין צורה כאן, אלא שנשאר עדיין לומר דמה שיוצא בירושלים יתן לו גם דין כסף כאן, וע"ז הוא דשקיל וטרי הסוגיא דלשמואל מהני שמחמת שזה יוצא בירושלים יש לו דין כסף גם כאן, ורק במלכיות מקפידות לא מהני להיות לו דין כסף כאן ע"י שיוצא שם. (מהדו"ק)

סברא דלא מקרי מטבע ע"י שמקפידות קצת דלכן א"א לחלל מעות של בבל והן בכאן, אע"ג דמה שיוצא במדינה אחרת מקרי מטבע כאן כשאין מלכיות מקפידות כלל אפי' לית לי' אורחא למיזל למישן, מ"מ כשמקפידות קצת אין לו דין מטבע, לכן הוי קשיא לי' שפיר דגם מעות של בבל והן בבבל כיון שא"א להביאם אלא ע"י הדחק וכדי שיהי' לו דין מטבע לגבי מע"ש צריך שיהי' לו דין מטבע גם בירושלים, וכיון דמקפידות ואין להמטבעות דין מטבע בירושלים לכן הוי קשה דגם מעות של בבל בבבל לא יהני כיון דלא יוכלו להוציאם בירושלים, אבל אי לגבי דיני מטבע פשיטא לן דכיון דהוי כאן מטבע שפיר מהני החלול, אלא דקושית הגמ' שיהי' אסור לחלל כיון שבמציאות לא יוכל להביא לשם, א"כ מאי קשה דמעות של בבל בבבל כיון דאפשר לבוא דהא לא בחשי שפיר מותר כיון דהוי מטבע מעיקר הדין, משמע מהמהרש"א דקושית הגמ' היא דלא הוי מטבע כלל כיון דלא יוכל להיות לו בירושלים דין מטבע, ולתירוץ הגמ' לא צריך כיון דיוכל כאן להוציאם ע"י שיקנה בהמה.

דף צ"ח ע"א. הא מנח קמך וכו' וה"מ צלולין. יש לעיין אם אינו נקרא שחיסר ואיבד את החפץ אבל נקרא שחיסר הבעלים, אלא דמזיק אינו חייב רק באיבד הדבר משא"כ בגזלן, וכאן דלא הגביה ואין כאן גזלן ומצד מזיק אינו חייב דלא איבד הדבר, או דנחשב דאין כאן איבוד מהבעלים,

רש"י ד"ה אין מחללין. דבעינן מצוי בידך. והעירוני דהא לעיל כ' רש"י דכל הטעם דפסול אם אינו יוצא במקום זה משום דלא מקרי כסף צורה, וכן מוכח מכל הסוגיא מדמדמינן לה להמלוה על המטבע, דהתם ודאי הא דלא מהני בנתן מטבע שיוצא במישן משום דלא נקרא כאן מטבע, וה"נ לא יועיל